

## "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם על פה" (תלקח, אר"ת סי' מט)

### מקור האיסור, וטעמו

**אסור לומר פסוקים בעל פה, אלא מתוך הכתב בלבד.**

**מקור:** כך מבואר בכמה סוגיות בגמ' (גיטין ס; תמורה ד: תוס' שם ד"ה דברים, תענית כו), ונפסק להלכה בשו"ע (סי' מט ס"א).

**דאורייתא, דרבנן או מצוה מן המובחר:** והנה דעת היראים (סי' רסח) שהוא איסור **דרבנן**, וכ"ד המגן גבורים (סי' מט ס"ק א), הברכ"י (שם ס"ק ב) והכה"ח (שם ס"ק ב). אולם דעת החרדים (מצוות התלויות בעיניים) והחת"ס (גיטין מה:), שהוא איסור **דאורייתא**. ובתוס' ישנים (יומא ע. בשם רבו) כתב שאינו איסור אלא **מצוה מן המובחר**.

**טעם האיסור:** הריטב"א (גיטין שם) והר"ן (מגילה יד. מדפה"ר) כתבו שהוא משום **שבקריאה בע"פ ישנן הרבה דרשות שא"א לדרוש, כגון חסירות ויתירות** (והובא תירוצם בב"י). וביראים (שם) כתב בטעם האיסור "משום שאם היינו אומרים דברים שבכתב בע"פ, **היו מתיאשין לכותבם**, וגם **לא היו מאמינים עמי הארץ** כ"כ, כי היו אומרים לא נכתבו, וחכמים רצונם אמרו". וע"ע **טעמים נוספים** בתור"ד (מגילה יז.), בשו"ת רדב"ז (סי' אלף רה), במבי"ט (הקדמה לקרית ספר) ובתפארת ישראל (למהר"ל פרק סח).

### נביאים וכתובים

**דין זה הוא בין בתורה ובין בנביאים וכתובים.**

**מקור:** בתוס' (תמורה שם) כתב שהאיסור הוא רק **בחומש**, אבל לא **בנ"ך**, והובאו דבריו בב"ח (סוס"ק א). אך בתוס' (ב"ק ג: ד"ה כדמתרגם) מוכח שאיסור זה נאמר **אף בנ"ך**, וכ"ה ברבנו גרשום (תמורה שם) ובריטב"א (יומא ע), וכן מוכח מהטור (סי' מט) שהקשה מאמירת **פסוקי דזמרה** בע"פ, וכן מוכח מהמשנ"ב (שם סק"ו) שדן באמירת **תהלים** בע"פ.

### תרגום

**אמירת 'תרגום' [כגון תרגום אונקלוס] מותרת אף בעל פה.**

**מקור:** מבואר בירושלמי (מגילה פ"ג ה"א) **שאסור לקרוא תרגום מתוך הכתב** מדין "דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם מן הכתב" [וז"ל הירושלמי "מושט תרגומא מן גו ספרא (קרא התרגום מתוך הספר), א"ל אסור לך, דברים שנאמרו בפה, בפה, דברים שנאמרו בכתב, בכתב"], וכן הוא בתוס' (שבת קטו. ד"ה לא ניתנו), ובר"ף (מגילה יד. מדפה"ר), וכ"ה ברמב"ם (הל' תפילה פ"ב ה"א), ובריטב"א (יומא ע.), וכ"פ הברכ"י (סי' מט ס"ק א) והכה"ח (שם ס"ק ג). ובזמננו **מותר לקרוא גם מתוך הכתב** כשם שהותר לכתוב כל תורה שבע"פ ולקוראה.

### שיעור האיסור

לעניין אמירת **אות אחת או תיבה אחת מן הפסוק בע"פ**, ראה במקור.

**מקור:** לעניין קריאת התורה מתוך הכתב - כתב הרמב"ם (הל' תפילה פרק יב ה"ח) "**אסור לקרות שלא מן הכתב אפילו**

**תיבה אחת**", ובשו"ת הרשב"א (ח"ז סי' שסא) כתב שאסור לקרוא אפילו **אות אחת** שלא מן הכתב.

ונראה שהוא רק **מדיני קריאת התורה**, שצריך לקרוא דווקא מתוך ספר ולא בע"פ, ואי"ז שייך לנדון דידן "דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ".

אולם עי' היטב בשו"ע (סי' נג סע"ד, סי' קלט ס"ג) שנראה מדבריו שהוא מדין "**דברים שבכתב** וכו'", וכ"נ מדברי הכס"מ על הרמב"ם (שם).

ובתפארת ישראל למהר"ל (סוף פרק סז, הובא בכנה"ג סי' מט ובמג"א סי' קמג ס"ק ד, ובא"ר שם) כתב **שאין איסור במילה אחת שאין לה משמעות בפני עצמה**, ועי' חקרי לב (סי' יד), וכ"פ החיי אדם (כלל לא אות לג), וע"ע בשו"ת שאלת יעב"ץ (סי' עה וסי' פא).

ועי' בשו"ת תורה לשמה (סי' קצז) שכתב שהאיסור הוא רק בקריאת **ג' פסוקים** שהם שיעור קריאה.

ובמשנ"ב (סי' שמ ס"ק י) כתב שאם מצאו בשבת חֶלֶב על אות בס"ת, **קורא אותה תיבה בע"פ**. ולכאורה למבואר לעיל שאיסור "דברים שבכתב וכו'" נאמר אפי' באות אחת, **צ"ע כיצד הדבר מותר**. ובאמת הפמ"ג (משנ"ז סי' קמג ס"ק ב) כתב שאת האות או המילה המכוסים יקרא **מתוך חומש**, ועי"ז לא יחשב שקורא בע"פ, אך למעשה המשנ"ב לא הביאו להלכה, וצ"ע.

ונראה שאף האוסרים לומר אות אחת או תיבה אחת בע"פ, היינו רק כשאומר את שאר הפס' מתוך הכתב, ואות א' או תיבה א' אומר בע"פ, אך **אין איסור לומר תיבה אחת לבדה בע"פ כשאינו אומר את שאר הפס'.**

### פסוקים השגורים בפי הבריות

**פסוקים השגורים בפיו ובפי רוב הציבור, מותר לאומרם בעל פה** [ולעניין היתר אמירתם בע"פ גם כשמוציא אחרים בהם יד"ח, יתבאר בס"ד בגיליון הבא].

**מקור:** כ"כ המרדכי (גיטין רמז תז) בשם ר"ת, והוכיח מהמבואר בגמ' (מגילה יח; מנחות לב:) שהסופרים כותבים תפילין ומזוזות שלא מתוך הכתב כיון ש"מיגרס גריסין", ופירש רש"י "**שגורות בפי הכל**". וכן הובא בטור (סי' מט בשם דודו הר"ר חיים) וכן פסק השו"ע (שם).

ובלבוש (שם ס"א) כתב **שצריך שאף החסירות ויתירות יהיו שגורים בפיו**, וכמבואר לעיל שטעם האיסור הוא משום חסירות ויתירות. וכן הוא בא"ר (שם ס"ק ב), ויש להוכיח כן ממה שדימה המרדכי לדין סופרי סת"ם, שבפיהם שגור אף החסירות ויתירות.

אולם **להלכה נראה שלא צריך שגם החסירות ויתירות יהיו שגורים בפיו**, אלא די שיודע את הפסוק בע"פ בלי השמטת תיבות או אותיות, וכסתימת המשנ"ב שלא העתיק את דברי הלבוש, וכן מבואר בחו"י (סי' קעה בתו"ד בד"ה וכתב).

## אמירה דרך תפילה ושבת

**פסוקים הנאמרים בתורת תפילה, שבת או תחנונים, מותר לאומרם בעל פה. ובכלל זה אף פסוקים הנאמרים כסגולה לפרנסה, לרפואה וכיו"ב.**

**מקור:** תוס' ישנים (הובא לעיל), ריטב"א (יומא שם), רבינו יונה (ברכות מדפה"ר), חוות יאיר (שם), ונפסק במשנ"ב (ס"ק ו, לעניין אמירת כל ספר תהילים בע"פ, וראה עוד להלן).

## אמירה שלא לשם לימוד

**יש שהתירו לומר פסוקים בע"פ אם כוונתו באמירת המילים אינה ללימוד אלא למליצה, אולם להלכה אין לסמוך על כך אלא בצירוף סברה נוספת (ראבי"ה סי' תתעח).**

## שינויי נוסח; השמטת שם השם

**יש מקילים באמירת פסוק בע"פ כאשר משנה מלשון הפסוק המקורי (בית הלוי, בהקדמה) או שמדלג על שמות השם שבתוכו (שו"ת שאלת יעב"ץ סי' פא). אולם להלכה אין להקל בכך, אלא בצירוף סברה נוספת להיתר.**

**מקור:** בשו"ת שאלת יעב"ץ (שם) ביאר שאם האיסור הוא רק בפסוק שלם, אזי אם משנה את שם השם אי"ז פס' שלם. אולם כבר נתבאר לעיל שאף בתיבה אחת יש אוסרים, ולפי"ז אין להתיר ע"י סברה זו לבדה.

## כשאינו מוציא ידי חובה

**נהגו להקל לומר פסוקים בעל פה, כאשר אינו מוציא בהם אחרים ידי חובה [ובדבר"כ היתר זה שייך, אף כשלא שייכים שאר ההיתרים].**

**מקור:** כ"ה דעת התוספות (תמורה שם) והתוס' ישנים (יומא שם בשם רבו), ובטור (סי' מט) בשם הרא"ש.

גם היראים (הובא לעיל) כתב כן, והוכיח מהגמ' [תענית כח. "בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא אותה על פה, אמר ר' יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בצבור, אלא כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע"], אולם בפמ"ג (א"א ס"ק א) דחה ראה זו.

ואף שמדברי המשנ"ב (ס"ק ג וס"ק ו) נראה שהיקל בזה רק עם צירופים נוספים, וכן השו"ע לא הזכיר היתר זה, אך למעשה המנהג להקל בזה, וכדעת הראשונים הנ"ל, וכן דעת הגר"א (ס"ק ב) והלבוש (ס"א), והפר"ח (על ס"א), והברכ"י (סק"ב), ועי' שו"ע הרב (סי' מט שכתב שאין למחות במיקל בזה), ועי' במשכנות יעקב (או"ח סי' סו) שהאריך בזה, ועי' בדבריו וכן בקרן אורה (תענית כח) שביארו בזה את דברי רש"י (גיטין ס: "דברים שאמרת לך בכתב, אי אתה רשאי למוסרם לישראל בע"פ").

ואמנם בתוס' (ב"ק ג:) כתבו שמותר לסומא לקרוא פסוקים בע"פ משום "עת לעשות לד' הפרו תורתך" (ויתבאר בס"ד בגיליון הבא). ויל"ע לפי ההיתר הנ"ל מדוע הוא "עת לעשות לד'", הרי יכול ללמוד מבלי להוציא אחרים יד"ח. ומוכח מהתוס' [שלא כדבריהם בתמורה וביומא הנ"ל], שלא ס"ל ההיתר של קריאה בע"פ כשלא מוציא אחרים יד"ח.

**ואם שגור בפיו אלא שמדי פעם צריך לראות בספר, כתב החוו"י (שם) שנקרא שגור בפיו (ועי' מה שכתב השו"ע סי' ערה ס"י, אלא שיש לדחות ששם מיירי בלימוד תורה שבע"פ, וצ"ע).**

**ונראה שדי שהוא שגור בפי רוב הציבור, וכן נראה בחוו"י (שם בסוף הסי').**

## פסוקים השגורים בפיו בלבד

**היתר שגור בפיו, הוא רק אם שגור גם בפיו וגם בפי רוב הציבור, אך אם שגור בפיו בלבד, שייך בו האיסור של דברים שבכתב וכו' [א"כ יש בו היתר נוסף].**

**מקור:** דעת הב"ח (ס"ק א) שמותר לומר בע"פ גם פסוקים השגורים בפיו בלבד, אע"פ שלא שגורים בפי אחרים [והוכיח כן מההיתר של סופרי סת"ם], וכ"ד הברכ"י (ס"ק ה), והמאמ"ר, אולם הכרעת המשנ"ב (ס"ק ד) כדעת המג"א (ס"ק א) שההיתר נאמר רק אם שגור גם בפי אחרים [וכלשון השו"ע "שגור בפי הכל"]. ובכה"ח (ס"ק א) כתב שבמקום הצורך יכול לומר בע"פ אף אם שגור בפיו בלבד.

וצריך שיהיה שגור גם בפיו, אך אם לא שגור בפיו, אסור אף אם שגור בפי אחרים (מקו"ח לבעל החוו"י, סי' מט).

## קריאת שמע, ברכת כהנים, הלל

**קריאת שמע, ברכת כהנים, הלל - מותר לאומרם בעל פה.**

**מקור:** כ"כ השו"ע (ס"א) משום שהם שגורים בפי כל [ויש בזה טעמים נוספים - דברי שבח (כדלהלן ברבינו יונה), וטעמים נוספים, ויתבאר בס"ד בגיליון הבא], ובבה"ל (שם) כתב להיזהר שלא לטעות ולחסר מילה בהלל, שאם יטעה נמצא לא יצא יד"ח ובירך ברכה לבטלה.

## ספר תהילים

**מותר לומר תהילים [אפי' כל הספר] בעל פה, ואף את הפרקים שאינם שגורים בפי הציבור.**

**מקור:** המשנ"ב (ס"ק ו) הביא את תשובת חוות יאיר (סי' קעה) שהתיר זאת, וכתב המשנ"ב שיש סמוך ע"כ בצירוף דעות הפוסקים שהאיסור נאמר רק כשמוציא רבים יד"ח.

אולם הרבה אחרונים כתבו להחמיר, וסברו שההיתר נאמר רק בפרקים השגורים בפי כל - עי' חקרי לב (או"ח סי' יג), חיי אדם (כלל ח סי"א), מטה אפרים (סי' תריט ס"ק כג), קיצור שו"ע (סי' א ס"ו) וכה"ח (סי' מט ס"ק ו).

**ובטעם ההיתר מצינו כמה ביאורים: [א] החוו"י (שם) ביאר שהוא משום שאמירתו הוא בדרך תחנונים, שלא נאמר בהם איסור דברים שבכתב (כמובא להלן מהרבינו יונה). [ב] החת"ס (יו"ד קצא ד"ה איברא) כתב שמעיקרא דמילתא נתקן שיאמרו שירי תהילות [כתהלים] בעל פה, שהרי הלוויים משוררים בע"פ, ועושי הפסח קוראים הלל בע"פ [וכן כל אדם בעת צרתו אומר תהילים]. אולם דברי החת"ס מחודשים, שכן מצינו בראשונים ובפוסקים שדנו כיצד אומרים פסוקי דזמרה בע"פ, ומוכח שהאיסור נאמר אף בתהלים.**

מספר הטלפון בבית ההוראה

0733-260-800

להפניית שאלות לרב ולקבלת הגיליון  
למייל - פנו לכתובת

6191265@gmail.com

הגיליון הודפס ע"י

הרב רוני ליקר, הרב שילה אריאל, הרב

שלמה בלאק והרב נתנאל מן הי"ו

להצלחת ילדיהם בתורה ויר"ש וכל העניינים

חדש!

ניתן להאזין לכל השלוחות ההלכתיות  
הקיימות בקו בית ההוראה - בהלכות  
שבת, בשרות, תפילה, ברכות ועוד

להאזנה, הקישו 18 בקו בית ההוראה